

מבוא לאיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות, תהליכי קבלת החלטות ותחומי מדיניות מרכזיים

מספר קורס 1099700001

האיחוד האירופי הוא "חיה ייחודית" במדע המדינה וביחסים בינלאומיים מבחינה פוליטית, ממשלית, מוסדית, כלכלית ומשפטית. מטרת הקורס היא להציג בפני הסטודנטים את הייחודיות והמורכבות של תהליך האינטגרציה האירופי מבחינת ההיסטוריה שלו, מבנהו המוסדי, תהליכי קבלת החלטות, תחומי מדיניות מרכזיים בהם הוא עוסק ועוד. במהלך הקורס נמפה וננתח את הגורמים, השחקנים והמנגנונים המניעים ועוצרים את התהליך לאורך השנים. בנוסף, נעסוק בנושאים (משברים) הראשיים העומדים על סדר יומו בשנים האחרונות, כגון "ברקסיט", הגירה ליבשת וביבשת, עלית האירוסקפטיות, עלית מפלגות קיצון/פופוליסטיות מימין ומשמאל, "סופיות" ההעמקה והרחבה, אינטגרציה מובחנת, האיחוד האירופי כשחקן במדיניות חוץ, ועוד.

סוג קורס והיקף: שיעור 2 ש"ס

פגישות השיעור: יום א' 15:18 – 19:45, כיתה 208, בנין נפתלי.

שעות הקבלה: יום א', 20:00, בתיאום מראש.

דוא"ל המרצה: maya.sion@mail.huji.ac.il (אנא כיתבו ישירות למייל זה, ולא דרך Moodle)

חובות הסטודנט ושיטת קביעת הציון:

1. קריאת מקורות החובה של הקורס לפני השיעור.
2. השתתפות פעילה ותורמת בשיעורים (בייחוד על בסיס הקריאה) - עד 5 נקודות בנוס, לפי שיקול דעת המרצה.
3. הצגת דו"ח אקטואליה בכיתה – 10% מהציון.
5 דק' הצגה בתחילת השיעור. כל סטודנט יתציג בשבוע אחר של הסמסטר. יש לקשר את דו"ח האקטואליה (לפחות בכתבה אחת) לנושא השיעור הנלמד. ראו מקורות באתרי אינטרנט מומלצים למטה.
4. עבודה (בחנית בית): 90% מהציון.
העבודה תורכב משאלה כללית וממנה נגזרים מספר סעיפים.
היקף העבודה – עד 1000 מילים (כ-4 עמודי תוכן) – כולל הערות שוליים; לא כולל רשימה ביבליוגרפית.
תאריכי פרסום והגשה של הבחינה יקבעו יחד עם הסטודנטים. הבחינה תפורסם ב-moodle ותוגש ע"י הסטודנטים **לפי כללי הציטוט באוניברסיטה** ע"י העלאת קובץ word ל-Moodle כשבוע לאחר פרסומה.

הנושאים אשר יילמדו במסגרת הקורס: התפתחות האיחוד האירופי והרעיונות שבבסיסו: שלום באמצעות כלכלה ויתרון הגודל; סמכויות ואופן פעולת מוסדותיו הראשיים ותהליכי קבלת ההחלטות בהם וביניהם: על-לאומיות מול בין-ממשלתיות; תהליכי הרחבת האיחוד האירופי והעמקתו – האם הם מתנגשים או משלימים זה את זה?; תחומי מדיניות מרכזיים בהם האיחוד האירופי פועל, כגון אזור חופש תנועה ("שנגן"), מדיניות חוץ ובטחון, ועוד. בנוסף, תבחן ייחודיות האיחוד האירופי מבחינה מינהלית, מוסדית, משפטית וכלכלית. כל זאת ילמד על רקע המשברים הרבים שהאיחוד האירופי מתמודד עמם בשנים האחרונות, כנזכר לעיל.

מושגים מרכזיים שלמדו בקורס (רשימה לא ממצה): תלות-גומלין, משיכת והאצלת ריבונות, משילות מרובדת/רבת רמות, על-לאומיות, בין-ממשלתיות, גלישה, אינקרמנטלי (הדרגתי, תוספתי), הרחבה, העמקה (העמקה אופקית והעמקה אנכית), אינטגרציה מובחנת (Differentiated Integration), יתרון הגודל, איחוד מכסים, ארבע החירויות, הכרה הדדית, הרמוניזציה, ועידה בין-ממשלתית, *acquis communautaire*, תחולה ישירה, עליונות, אמנה, דירקטיבה, רגולציה, הליך קבלת החלטות פה אחד, הליך הצבעת רוב מיוחס (QMV), רוב כפול (Double Majority), הליך ההתייעצות, הליך ההחלטה המשותפת, אירופיזציה, אזור האירו (איחוד המטבע), אזור שנגן (חופש התנועה), אירוסקפטיות.

ספרי קריאה עיקריים בקורס:

Desmond Dinan, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, 3rd ed., (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005).*

* נועד להיסטוריה של האיחוד. ניתן להשתמש במהדורות קודמות/מאוחרות (2010) של Dinan, בהתאמת עמודי הקריאה המתבקשה, לפי התקופה המצוינת בסילבוס.

Jean-Dominique Giuliani and Pascale Joannin (2016), *Permanent Atlas of the European Union*, Fondation Robert Schuman, Paris.

Michelle Cini and Nieves Pérez-Solórzán Borrágán, *European Union Politics*, 6th Edition (Oxford: Oxford University Press 2019).

מהדורה שישית של ספר זה יצאה בתחילת 2019. טרם יצאה מהדורה אלקטרונית של הספר. קיים עותק אחד בספרייה: 341.18(1713) BK - Books - 2nd Floor

שרה קאהן-ניסר (2016), האיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות ומדיניות, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

* ספק מקיף וממצה. עדיין, ממליצה לקרוא בשפה האנגלית – בייחוד את פרקי המוסדות, תהליכי קבלת החלטות ותחומי מדיניות, כדי להפנים ולסגל את הטרמינולוגיה המקצועית הרלוונטית.

עידית חנוכה (2014), "השלכות האינטגרציה האירופית על מדינת הלאום באירופה", האיחוד האירופי: ניסוי בדמוקרטיה על-לאומית, רסלינג. (בייחוד עמודים 63-98).

ספרים מומלצים לקריאה נוספת

Simon Hix and Bjørn Høyland, *The Political System of the European Union*, 3rd ed., (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011).

Helen Wallace, Mark A. Pollack and Alasdair R. Young, *Policy-Making in the European Union*, 7th edition (Oxford: Oxford University Press, 2014).

Hubert Zimmermann and Andreas Dür (eds.), *Key Controversies in European Integration*, (The European Union Series, Palgrave Macmillan, September 2012).

Desmond Dinan, Neill Nugent, William E. Paterson (2017), *The European Union in Crisis*, London: Palgrave.

*לרשימת כתבי עת בנושא אירופה ותהליך האינטגרציה האירופית/האיחוד האירופי, ראו [כאן](#).

הרשמו לקבלת דוא"ל יומי/שבועי עם חדשות האיחוד –

- [Politico-EU](#) - צרו את רשימת הנושאים בהם תרצו לקבל דוא"ל יומי. אחד מאתרי החדשות האינטרנטי הנקראים ביותר בנושא האיחוד האירופי (כותבים צעירים. יש הומור פנימי, לא תמיד מובן...).

▪ אתרים אחרים בתשלום – Euobserver ועוד.

תכנית הקורס וקריאה מומלצת

מטבעה של כל תכנית שהיא כפופה לשינויים ויש לעקוב אחר הודעות הנמסרות בכיתה, באמצעות moodle או במזכירות המחלקה. התכנית להלן מפרטת את המקורות הנדרשים לקריאה לפני כל שיעור, וכן המלצות קריאה למקורות נוספים בכל אחד מנושאי הקורס.

מבוא

1. מבוא: ייחודיות האיחוד האירופי (1/2 שיעור)

מושגים (כללי לכל הקורס): תלות-גומלין, משיכת והאצלת ריבונות, על-לאומיות, בין-ממשלתיות, משילות מרובדת/רבת רמות, גלישה, אינקרמנטלי (הדרגתי, תוספתית).

- מה היו הגורמים והסיבות לבניית פרויקט האינטגרציה האירופי?
- האיחוד כ"חיה ייחודית" – השוואה לארגון בינלאומי ולמדינה
- טרמינולוגיית האיחוד – הגדרת האינטגרציה האירופית

Emanuel Macron (2019), "[For European Renewal](#)", Speech to the European Parliament, 4 March.

אריה רייך (2016), "[משפט האיחוד האירופי: עקרונות ומוסדות](#)", משפט בינלאומי, רובי סיבל ויעל רוני עורכים (מהדורה שלישית) (המכון למחקרי חקיקה ולמשפט משווה, האוניברסיטה העברית ירושלים, 129-130).

 ראו סרטון הסבר קצר על האיחוד האירופי – מבוא ב-5 דקות... [כאן](#) (דברים שלא ידעתם על האיחוד)

Ben Rosamond, "The meaning of Integration," In: Theories of European Integration (Palgrave 2000), 9-14.

Dirk Leuffen, Berthold Rittberger and Frank Schimmelfennig, Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013), "chapter 1, The European Union as a System of Differentiated Integration", 1-7.

Simon Hix and Bjørn Høyland, The Political System of the European Union, 3rd ed., (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011), ch. 1 "Introduction: Explaining the EU Political System", 12-16.

התפתחות האיחוד האירופי משנות ה-1950 ואילך

2. תחילתו של תהליך האינטגרציה האירופי, 1945-1950 (1/2 שיעור)

Desmond Dinan, Ever Closer Union: An Introduction to European Integration, 3rd ed., (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005), pp. 11-35.

[אן](#) שרה קאהן ניסר (2016), האיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות ומדיניות, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 21-39.

"The Schuman Declaration," and "Preambles to the Treaties Establishing the European Communities", in: Nelsen Brent F. and Alexander C-G. Stubb eds., The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration, 2nd

ed., (Colorado: Lynne Rinner, 1998), 13-14 and 15-17 respectively [or from *Permanent Atlas of the European Union*, p.183-184 – including the introduction].

לקריאה נוספת: עידית חנוכה (2014), האיחוד האירופי: ניסוי בדמוקרטיה על-לאומית, רסלינג, עמ' 63-88.

3. ההקמה, 1950-1964 והשנים ה"רעות" 1965-1984

Desmond Dinan, pp. 39-65; 69-93.

או שרה קאהן ניסר (2016), האיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות ומדיניות, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 40-72.

השנים ה"טובות" 1985-1990s

Desmond Dinan, pp. 97-128.

David Phinnemore, "The European Union: Establishment and Development," in: Cini Michelle and Nieves Pérez-Solórzán Borrágán, *European Union Politics*, 4th Edition (Oxford: Oxford University Press 2013), pp. 31-39.

או שרה קאהן ניסר (2016), האיחוד האירופי: היסטוריה, מוסדות ומדיניות, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 73-80.

4. **אתגרי שנות ה-2000: הרחבה מול העמקה והקשר לאינטגרציה מובחנת (שונות אינטגרציה), אירוסקפטיות ועוד (הרחבה בשיעורים האחרונים)**
מושגים: הרחבה, העמקה (העמקה אופקית והעמקה אנכית), אינטגרציה מובחנת (Differentiated Integration).

Clive Church and David Phinnemore, "From the Constitutional Treaty to the Treaty of Lisbon and Beyond," in Cini, 2019, chapter 3 [Notice the book edition]

Dirk Leuffen, Berthold Rittberger and Frank Schimmelfennig, *Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013), "chapter 1, The European Union as a System of Differentiated Integration", 1-7.

שאלות לדיון בכיתה (כל קבוצה על בסיס קריאת מאמר אחד מלמטה):
(1) מה גורם למה? העמקה להרחבה או הרחבה להעמקה? מה הקשר ביניהן?
(2) האם הרחבה והעמקה מתנגשים זה בזה או משלימים זה את זה?
(3) האם אינטגרציה מובחנת היא פתרון או בעיה? (מאמר פרנק שימלפנינג)

R. Daniel Kelemen, Anand Menon & Jonathan Slapin (2014) *The European Union: Wider and Deeper?*, *Journal of European Public Policy*, 21:5, 643-646. מבוא כללי לכרך.

- R. Daniel Kelemen, Anand Menon & Jonathan Slapin (2014), "[Wider and Deeper? Enlargement and Integration in the European Union](#)," *Journal of European Public Policy*, 21:5, 647-663.
- Eva G. Heidbreder (2014), "[Why Widening Makes Deepening](#): Unintended Policy Extension Through Polity Expansion," *Journal of European Public Policy*, 21:5, 746-760.

- Christina J. Schneider (2014), "[Domestic Politics and the Widening-Deepening Trade-Off in the European Union](#)," Journal of European Public Policy, 21:5, 699-712.
- Frank Schimmelfennig (2014), "[EU Enlargement and Differentiated Integration: Discrimination or Equal Treatment?](#)," Journal of European Public Policy, 21:5, 681-698.

מוסדות האיחוד ותהליכי קבלת החלטות המרכזיים

5. מוסדות האיחוד (2 שיעורים):

הנציבות והמועצה – מחוקקות או מבצעות?

Morten Egeberg, "The European Commission," in Cini, 2019, chapter 10.

Jeffrey Lewis, "The Council of the European Union and the European Council," in Cini, 2019, chapter 11.

☞ על הנציבות – סרטון [כאן](#) (5 דקות): איך הנציבים נבחרים? מה סמכויותיהם? כמה עובדים בנציבות? האם הנשיא הוא שווה בין שווים או שווה קצת יותר? ראו היכן יושבים הנציבים, ועוד.
☞ על המועצה – ראו סרטון [כאן](#) (5 דקות)
לקריאה נוספת: עידית חנוכה (2014), האיחוד האירופי: ניסוי בדמוקרטיה על-לאומית, רסלינג, עמ' 88-98.

6. הפרלמנט האירופי – מאסיפה דיונית למחוקקת

מושגים: חלוקת מושבים דגרסיבית, בחירות ישירות, קבוצות מפלגה, שימוע למועמדי נציבים, Spitzenkandidaten, גירעון דמוקרטי ותיקונו?
Charlotte Burns, "The European Parliament," in Cini, 2019, chapter 12.

☞ ראו סרטון [כאן](#) (5 דקות מזמנכם)
לקריאה נוספת: Simon Hix and Bjørn Høyland, ch. 3 "Legislative Politics", p. 49-74.

בית הדין האירופי לצדק/מערכת בתי הדין של האיחוד האירופי
מושגים: *acquis communautaire*, תחולה ישירה, עליונות, חו"ד מקדמית, אמנה, דירקטיבה, רגולציה.

Ilias Kapsis, "The Court of Justice of the European Union," in Cini, 2019, chapter 13.

☞ גלו זכויות שבית הדין פסק לאזרחי האיחוד – ראו בסרטון [כאן](#) (2 דקות).

לקריאה נוספת: Simon Hix and Bjørn Høyland, ch. 4 "Judicial Politics", 75-101

7. תהליכי קבלת החלטות באיחוד: מי נותן את הטון?

מושגים: פה-אחד, קונצנזוס, (המנעות קונסטרוקטיבית), רוב רגיל, רוב מוחלט, רוב מיוחס (QMV), רוב כפול (Double Majority), קואליציה גדולה (EP), ועדת פישור, ועידה בין-ממשלתית.

Edward Best, "Policy-Making in the European Union," in Cini, 2019, chapter 16.

על תהליך קבלת ההחלטות הרגיל (OLP – Ordinary Legislative Procedure) – הליך החקיקה השגור באיחוד מאז אמת ליסבון ראו בסרטון כאן (+בונוס חזרה על מועצת השרים).

לקריאה נוספת:

Neill Nugent (2017), "The Crisis and the EU's Institutions, Political Actors and Processes," In: D. Dinan, N. Nugent, & W. E. Patterson (Eds.), *The European Union in Crisis* (London: Palgrave Macmillan), ch. 9.

Amy Verdun (2013), "[Decision-Making in the European Union before and after the Lisbon Treaty](#)," West European Politics, Vol. 36, No. 6,

תחומי מדיניות*

* לאיחוד תחומי מדיניות רבים. נבחרו כאן מספר תחומי מדיניות מרכזיים. תחומי מדיניות כלכליים ילמדו בקורס על כלכלת האיחוד, ולכן אינם מובאים כאן. יתכן שחלק מהמושגים ידרשו לידיעה כללית: תכנית תקציב רב שנתית, מקורות תקציב, הוצאות, מדינות מקבלות, מדינות תורמות, יתרון הגודל, איחוד מכסים, ארבע החירויות, הכרה הדדית, הרמוניזציה.

8. אזור צדק, בטחון וחירות: מבין-ממשלתי לעל-לאומי (חזרה למדינתית?)

מושגים: Trevi, אמנת שנגן, אמנת דבלין, JHA, AFSJ, מערכת SIS, החלטת חלוקת מכסות

Emek M. Uçarer, "The Area of Freedom, Security, and Justice," in Cini, 2019, chapter 22.

Buonanno, L. (2017), "The European Migration Crisis," In: D. Dinan, N. Nugent, & W. E. Patterson (Eds.), *The European Union in Crisis* (London: Palgrave Macmillan), pp. 100-130.

Natascha Zaun (2018), "States as Gatekeepers in EU Asylum Politics: Explaining the Non-adoption of a Refugee Quota System," *Journal of common market studies*, 56 (1).

9. מדיניות חוץ ובטחון: בין-ממשלתית לעתיד הנראה לעין?

מושגים: PESCO, EEAS, HR/VP, CSDP, ESDP, CFSP, EPC

Ana E. Juncos and Anna Maria Friis Kristensen, "The European Union's Foreign, Security, and Defence Policies," in Cini, 2019, chapter 19.

לקריאה נוספת על תחומי מדיניות של האיחוד,

Tanja Börzel (2005), "Mind the Gap! European Integration between Level and Scope," *Journal of European Public Policy*, 12(2), 217-36.

סיכום

10. סיכום - לאן מועדות פני האיחוד האירופי ותהליך האינטגרציה האירופי? אתגרים וסיכונים
- משברים, אירוסקפטיות, ברקסיט, פוליטיזציה

Swen Hutter & Hanspeter Kriesi (2019), "[Politicizing Europe in Times of Crisis](#)," Journal of European Public Policy, 26:7, 996-1017.

לקריאה כללית נוספת -

Tanja A. Börzel & Thomas Risse (2017), "From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics," Journal of European Public Policy, pp. 1-26 (online [here](#)).

Frank Schimmelfennig (2018), "Brexit: Differentiated Disintegration in the European Union," Journal of European Public Policy, 25 (8), 1154-1173.

Frank Schimmelfennig (2018), "Liberal Intergovernmentalism and the Crises of the European Union," Journal of Common Market Studies.

Simon Hix and Bjørn Høyland, ch. 6 "Democracies, Parties, and Elections", 130-158.

Simon Hix and Bjørn Høyland, ch. 5 "Public Opinion", 105-129.

Hubert Zimmermann and Andreas Dür (eds.), Key Controversies in European Integration, (The European Union Series, Palgrave Macmillan, September 2012).